

Dwangarbeiders in de vuurlinie

Dit boek is nu te
bestellen bij gridvl.nl

HET KAMPLEVEN IN FRONTSTAD ARNHEM, 1944 - 1945

Inhoudsopgave

Karin J.F. van Veen

Inhoudsopgave

Welkom in frontstad Arnhem	7
1. SPERGEBIED ARNHEM IN DE FRONTLINIE	8
Inleiding nazomer 1944	9
De vorming van het spergebied	10
Bewoonde enclaves langs de rand	12
De Panther-Stellung verdedigingslinie	14
2. DE ARBEIDSINZET EN DE RAZZIA'S	16
Gemeenschapsinzet en arbeidsinzet	17
Grote razzia's vanaf najaar 1944	21
De Utrechtse razzia, 7 oktober 1944	22
Razzia's in het Gooi en in Zeist, oktober 1944	24
Overnachtingen in Kamp Amersfoort	26
Transport naar Arnhem met variabele routes	27
Rotterdam en Schiedam, 10 en 11 november 1944	29
Aankomst in spookachtig Arnhem	35
Manieren om weg te komen uit het spergebied	37
Overzicht razzia's voor tewerkstelling in Arnhem	40
3. KAMPMANAGEMENT DOOR DE NSDAP	42
De verblijfskampen in Arnhem	43
Leven in een verblijfskamp van de NSDAP	45
Kampmanagement en personeelszaken	46
Gezondheidszorg en ziekengeld	54
Bewaking dwangarbeiders	59
4. HET LEVEN IN DE ARNHEMSE KAMPEN	62
Twee verblijfskampen voor Franse, Italiaanse en Russische krijgsgevangenen	63
Verblijfskamp I Diaconessenhuis	67
Binnendienst Einsatzstab Arnheim in Römershof	85
Een groot gebouw aan de Velperweg tegenover het landgoed van de barones	98
Verblijfskamp II Vreedenhoff, Velperweg	99
Verblijfskamp Sacré Coeur, Velperweg	104
Verblijfskamp III Oranjeschool, Sloetstraat	105

Verblijfskamp school en marechausseekazerne, Thomas à Kempislaan	111
Verblijfskamp IV School XVI, Rosendaalsestraat	112
Verblijfskamp Gemeentelijke HBS, Schoolstraat	117
Verblijfskamp Deutsche Oberschule, Velperweg	120
Verblijfskamp School III, Onder de Linden	121
Verblijfskamp Golflinks, Apeldoornseweg	124
Verblijfskamp Bewaarschool, Arnhem	130
Verblijfskamp Sint Leonardusschool, Rosendaalsestraat	131
Verblijfskamp Sint Jansschool, Sint Janskerkstraat	132
Verblijfskamp Hotel Rijnpaviljoen, Onderlangs	147
Verblijfskamp Boerderijschuur in Schaarsbergen	149
Verblijfskamp XI Nederlands Openluchtmuseum	151
Verblijfskamp Woonwijk de Geitenkamp	154
Verblijfskamp XI Velp, toevluchtsoord en arbeidsreservoir	162
5. VERPLAATSING, BEVRIJDING & NASLEEP	166
Verplaatsing van de dwangarbeiders	167
De bevrijding van Arnhem	169
De nasleep voor de tewerkgestelde mannen	171
Over de auteur en dit onderzoek	173
Bronnen	174
Fotoverantwoording	177

Groot formaat, soft cover, 180 pagina's
verhalen van ooggetuigen en info,
85 zwart-wit afbeeldingen

meer informatie

Frontstad Arnhem 1944-1945

Arnhem, november 1944.

'Dit is oorlogsgebied', stamelt iemand in de goederenwagon. Na een lange, slapeloze nachtrit staat de trein eindelijk stil. Nu zien de mannen met eigen ogen de verwoesting bij het station. Van september 1944 tot hun bevrijding in april 1945 werken zeker 10.000 Nederlandse dwangarbeiders in frontstad Arnhem.

Terug naar september 1944. Terwijl de Slag om Arnhem nog gaande is, sommeert de Duitse bezetter de bevolking om te vertrekken. *Operatie Market Garden* is al deels mislukt en de Rijn in Gelderland wordt het nieuwe front tussen de Duitsers en de geallieerden. Vervolgens ligt Arnhem maandenlang in een 40 kilometer brede verboden zone. Dit militaire spergebied is een post-apocalyptische wereld waarin niets meer normaal functioneert.

De tewerkgestelden zijn opgepakt bij razzia's in plaatsen als **Utrecht, Amersfoort, Naarden, Bussum, Zeist en Rotterdam**. Ook **geëvacueerde Arnhemmers** worden nu weer naar hun stad teruggebracht. Hier moeten zij voor de bezetter een verdedigingslinie aanleggen: de *Panther-Stellung*.

De Duitsers brengen hun dwangarbeiders onder in tientallen verblijfskampen. Arnhem telt er minimaal twintig. De mannen bivakkeren in barakken, scholen en andere grote gebouwen. Ze verblijven onder meer in het Diaconessenhuis, Vredenhoff, de barakken bij Golf links, School III en de Gemeentelijke HBS. Veel onderkomens zijn ongeschikt en de NSDAP runt deze kampen volgens militair regime. Hoe ervaren de tewerkgestelden hun leefsituatie? Krijgen ze genoeg te eten? Is er verwarming in de ijskoude winter die volgt?

In het leegstaande Arnhem heerst een absurde mix van strenge orde en volslagen wetteloosheid, terwijl de verwoesting door de aanhoudende beschietingen almaar groter wordt. Hoe houden de dwangarbeiders zich hier staande? De Nederlanders zouden een rol hebben gespeeld bij de grootschalige plundering van de stad. Wat is daarvan waar? En hoe is hun relatie met de Duitsers, van wie de meesten even onvrijwillig in Arnhem zijn? Duidelijk is dit: kameraadschap en zelfredzaamheid zijn in dit gevaarlijke spergebied van levensbelang.

Karin van Veen schetst de dagelijkse realiteit in de Arnhemse kampen op basis van ooggetuigenverslagen, archief- en literatuuronderzoek. Zij laat de betrokkenen persoonlijk aan het woord. Haar publicatie verheldert wat de **dwangarbeiders** in dit oorlogsgebied hebben meegemaakt. Voor **Arnhemmers** beschrijft zij wat er is gebeurd nadat hun stad in september 1944 tot verboden gebied werd verklaard en vrijwel onbeheerd achterbleef.

Sinds 2020 onderzoekt Van Veen de vrijwel onbekende gebeurtenissen in het voormalige spergebied van de Duitse grens tot Rhenen langs de Rijn.

Prijs € 26,50 exclusief verzendkosten. Ophalen in Oosterbeek kan ook.

Bestel op de website van Graven in de vuurlinie: www.gridvl.nl.

